

תוך, אמצע ומה שביניהם

מן המילה **תוף** נגזר שם התואר **תיכון**, כגון "האִשְׁמֶרֶת הַתִּיכוֹנָה" (שופטים ז, יט). אמנם הצורה המתבקשת היא 'תוכון', אך בצורה זו נוצר רצף של שתי תנועות ס, ובתהליך המכונה בידול הפך החולם הראשון לחיריק: **תיכון** (השוו ראש-ראשון).

בספרות חז"ל נוספה למילים 'בין' ו'תוך' המילה **אִמְצַע** ובנטייה גם **אִמְצַעִיתוּ**, כגון "ירושלים אמצעיתו של עולם" (שמות רבא). מאִמְצַע נגזר שם התואר **אִמְצַעִי**, כגון 'הילד האמצעי'. המילה **אִמְצַעִי** משמשת גם שם עצם, בעיקר בצורת רבים: 'לנקוט אמצעים', 'אמצעי זהירות'. **אִמְצַעִי** הוא מה שנמצא באמצע, בדרך אל המטרה, ומסייע להשגתה. בימי הביניים נוצרה המילה המופשטת **אִמְצַעוּת**, והיא משמשת בעיקר בצירוף **באמצעות** במשמעות 'על ידי', 'בעזרת'. אל המילה אִמְצַע מתקשר הפועל **לִמְצַע**. בלשון חז"ל משמעו 'לחצות', 'לשים באמצע', ובהמשך קיבל את המשמעויות 'לפשר' וגם 'לחשב את האמצע', ומכאן המילה **ממוצע**.

את שלוש המילים **בין**, **תוך** ו**אמצע** גייסה העברית לתרגום המילה הלטינית רבת המשמעים 'מדיום' (ברבים 'מדיה'):
medium aevum = ימי הביניים, interstellar medium = תְּוֹף בין-כוכבי, media = אמצעי תקשורת.

בין כך ובין כך לכל אמצע יש סוף.

המושגים **בין**, **תוך** ו**אמצע** מלווים אותנו בכל תחומי החיים – לא רק המוחשיים אלא גם המופשטים. למשל, חכמי ימי הביניים הטיפו לאדם לאחוז בדרך האמצעית ובמידה הבינונית בין שני קצוות רעים – כגון הנדיבות שהיא ממוצעת בין הפילות (קמצנות) והפיזור (רמב"ם, שמונה פרקים).

את המילים **בין** ו**תוך** וכמה מנגזרותיהן ירשנו מן התנ"ך. מילת היחס **בין** מופיעה בתנ"ך לא פחות מארבע מאות פעמים, חלקן בנטייה (ביני, בינך, בינם או ביניהם וכדומה). ויש לה גם הֶגוּון (וריאציה) שהוא מעין צורת רבים: **בִּינֹת**, כגון "וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שִׁמְעַי יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בִּינָתָם" (בראשית מב, כג). כיום צורה זו משמשת בלשון הספרותית, כגון "רוחות חמות נשבו **בינות** עצי האורן" (יורם טהרלב, בשביל אל הברכות). מילת היחס **בין** משמשת בצירופים רבים: 'בין הערביים', 'בין המצרים', 'בין השיטין' או 'בין השורות', 'בין כה וכה' ועוד.

מן המילה **בין** נגזרו מילים אחדות. המילה **בִּינִים** מוכרת כבר מן התנ"ך: "וַיֵּצֵא אִישׁ הַבְּנִים מִמִּמְחֹנוֹת פְּלִשְׁתִּים גְּלִית שְׁמוֹ" (שמואל א ז, ד), ומפרשים: "לפי שהיה יוצא יום בין שתי המערכות [=בין הצבאות]" (רד"ק). כיום המילה רווחת בעיקר בצירופים כגון 'מעמד הביניים'. בספרות חז"ל אנו מוצאים את שם התואר **בִּינוּנִי** ואת תואר הפועל **בִּינָתִים**, **בִּינָתִים** (שתי ההגיות תקינות), ובעברית החדשה נוצרה המילה **בִּינָה**, שאחת ממשמעויותיה היא הֶרוּוח שבין קווי החִמְטָה (ברישום תווים). מסתבר שמילת היחס **בין** קשורה למילים **הַבֵּין**, **נְבוּן**, **בִּינָה** וכיו"ב, שהרי יסודה של ההבנה הוא ההבחנה בין דבר לדבר, כאמור בתלמוד הירושלמי (בהקשר אחר) "אם אין דעה, הבדלה מניין?"

המילה **תוף** משמשת במשמע 'אמצע', אך משמעה העיקרי הוא 'פְּנִים'. כך למשל במימרה מספרות חז"ל 'אין תוכו כברו' (בַּר=חֹץ). **תוף** ביסודה היא צורת הנסמך של **תָּוַף** (השוו מְוֹת-מוֹת). הצורה **תָּוַף** מוכרת למשל בביטוי 'עמודי התווך', שמקורו בפסוק "וַיִּלְפַּת שְׁמֶשׁוֹן אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתָּוַף אֲשֶׁר הִבִּית נִכּוֹן עֲלֵיהֶם" (שופטים טז, כט). מן המילה **תווך** נגזר שם המקצוע **מתווך**: המתווך עומד בתווך בין קונים למוכרים או בין שני צדדים בסכסוך וכדומה.

המילה **תוף** משמשת בעיקר בצירופי יחס, כלומר בְּבֹואה לאחר מילת יחס: **בתוך**, **מתוך**, **לתוך**. נעיר כי הצורה המיוחדת בְּתוֹכְכִי – המשמשת במשמעות 'בתוך-תוכו של' – נולדה בטעות. מקורה בכתוב "בְּתוֹכְכִי ירושלים" (תהלים קטז, יט), אלא שהמילה בְּתוֹכְכִי היא צורה שירית של בְּתוֹכְךָ.